

Hryhorijiv, Nikifor
Sotsiializm, khamstvo ta pravovyi lad

ГР. НАШ

ОЦІЯЛІЗМ, ХАМСТВО ТА ПРАВОВИЙ ЛАД

ОДБИТКА З КНИЖКИ „ВИЗВОЛЕННЯ ВСІХ ТРУДЯЩИХ“

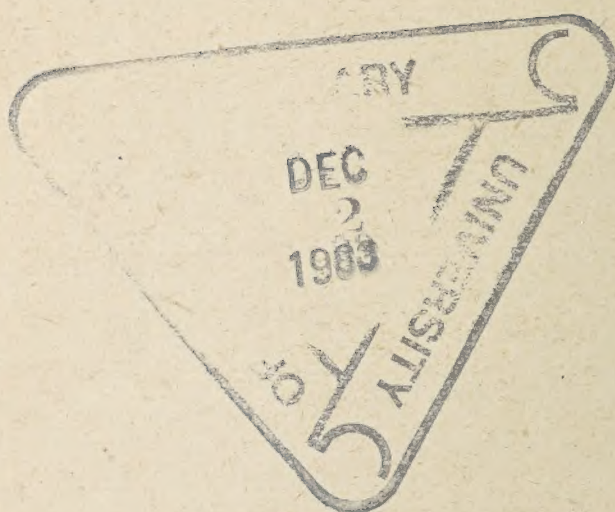
ИДАВНИЦТВО „ВІЛЬНА СПІЛКА“
ПРАГА — ЛЬВІВ — ЛЯЙПЦІҐ
1 9 2 3

ГР. НАШ

СОЦІЯЛІЗМ, ХАМСТВО ТА ПРАВОВИЙ ЛАД

ОДБИТКА З КНИЖКИ „ВИЗВОЛЕННЯ ВСІХ ТРУДЯЩИХ“

ВИДАВНИЦТВО „ВІЛЬНА СПІЛКА“
ПРАГА — ЛЬВІВ — ЛЯЙПЦІҐ
1923

ARY
DEC
2
1983
UNIVERSITY
OF

I.

Соціялізм та хамство.

Некультурність мас. Доки соціялізм був тільки забороненою науковою теорією визволення, за яку людей каралося; доки він був лозунгом лише організованого робітництва та невеликого, але завзятого й цілком свідомого своїх стремлінь гуртка освічених самовідданих борців за волю людства, — доти він був рухом ясним і чистим.

З того ж часу, як почалась велика Російська й Українська революція і соціялізм із підпольної забороненої теорії обернувся в легальні та навіть урядові форми перебудови життя, коли визнання його не тільки не каралося, а навпаки ухвалювалося владою й відкривало шлях до урядової кар'єри та звязаних з нею особистих достатків, — до **соціялізму пристала велика сила народу, який мало що мав або й зовсім не мав нічого спільного з соціялізмом.**

Величезні маси несвідомого, невихованого, темного селянства й робітництва посунули до соціялізму за порятунком від своєї недолі. Разом з щирим бажанням навчитися чогось кращого, поліпшити своє становище і т. п. вони принесли з собою в соціялістичний рух масову

психологію неосвічености, некультурности, невихованости, принесли ті погляди, почуття, відносини, стремління, які характеризуються словами „хамство“.

Хоча в більшості, то був ненавмисний вплив малокультурности мас, але факт залишається фактом, і він своє діло негативного впливу на розвиток революційної психології юрби й соціялістичного руху зробив.

Егоїзм. Найшлось чимало людей, які натягли на себе імя соціялізму тільки з причин егоїстично-тактичних. Коли виявилося, що революція несе зміну ладу й відносин, зміну соціяльного становища, сила пройдисвітів, авантурників і инчої гиді примазалася до соціялістичного руху з метою лише особистої поживи.

Захоплюючи в свої руки іменем соціялізму провід життям та направляючи його по своїх особистих, егоїстичних, чужих соціялізмові поглядах, вони внесли в соціялістичний рух силу не тільки чужого, а навіть ворожого соціялізмові змісту. Ця категорія „діячів революції“ принесла до соціялістичного руху свідоме хамство й створила теорії його виправдання.

Нарешті, третя категорія людей, що допомогла замуленню соціялізма, склалася з так званих „соціялістів“, які називали себе соціялістами, а насправді не були твердими, свідомими його борцями, а легко піддавалися спокусі революційних обставин, зневірю й т. и., пускалися за течією. Замість виховувати неосвічену масу, якій хамство прищепилось історичним гнітом і яка прийшла до соціялістич-

ного руху від землі за вихованням, замість підтягти її до себе, вони самі спускалися до неї.

В наслідок того всього соціялістичний рух так засмітився, що в його проявах важко стало одрізняти соціялізм від канібальства. **Під соціялістичними прапорами зібралася юрба, яка не тільки не усвідомлювала змісту соціялістичних лозунгів, що виголошувалися провідниками руху, а часто навіть не хотіла того розуміти;** в соціялістичні форми вона вкладала цілком свій, протилежний соціялізмові зміст, і поволі переробляла ті форми на свій смак так, що від соціялізму залишилася тільки назва.

Демагогія. І от в ту хвилю революціонізації юрби та заливання хамством соціялістичних основ руху, провідники соціялізму поділилися на два табори. Одні намагалися освідомити юрбу, організувати її, повести за собою по тих шляхах, які дійсно намічалися соціялізмом, а другі, навпаки, аби привабити до себе симпатії юрби й за її допомогою перевести свою вузько-партійну політику, потурали їй, прикриваючись нею, як народом, самі в той же час знаючи, що темна юрба ніколи не була народом, а її примхи не були тотожними інтересам народу.

Народ є сума тих одиниць, які звязані між собою певними життьовими потребами та спільною організацією й дисципліною для задоволення тих потреб. Де немає певної економичної та правової організації й дисціпліни, послуху громадській волі, там немає народу, а є лиш юрба випадково-зібраних людей.

Народ — це сума організацій. Випадкове ж зібрання осіб, незвязаних жадними законами, жадною спільною волею й дисціпліною — є лише юрба.

Воля народу — це виявлення волі осіб через певну тривку організацію. Виявлення ж волі випадково зібраних осіб є лише галасом юрби.

Хто ж голос юрби називає голосом народа, той навмисно зловживає підтасовкою дійсности.

В цім напрямі особливо визначилась партія московських большевиків (комуністів). Вони, аби захопити юрбу в свої руки, цілком стали на грунт потурання неорганізованим масам, волю яких неправдиво ототожнили з волею організованого народу. Випадкові зібрання, навіть уличних карманщиків, конокрадів, зломщиків, розбішак, що повтікали з тюрем, большевики часом оповіщали голосом народу. При таких умовах швидко загублено було можливість впливу людської свідомости, розуму, досвіду, культурности на темні маси.

Неорганізована юрба, нестримана нічим у проявах свого егоїзму й атавізму, залила громадське життя безпринціпністю, свавільством та розбещеністю. Скориставшись тим, большевики розігнали дійсних прихильників соціялізму й захопили владу в свої руки. Однак швидко вони самі без соціялістів опинились в скрутному стані. Серед несвідомих мас большевики залишилися нечисленною й безсильною кількістю, яка, не маючи змоги впливати на мораль юрби й виховувати її, а бажаючи все-таки скористуватися нею в своїх цілях, вабила її до себе, до виконання певної політичної

програми, не усвідомленням, а демагогією та потуранням її хамству.

Тим скористувалася всяка наволоч. Злодії, конокради, грабіжники, насильники жінок і дітей, убивці і т. п. полізли в революційний рух, називаючи себе жертвами старого режиму.

Большевики не робили ріжниці між дійсно покривдженими й тими, хто одбуває кару по заслузі. Для них увязнені старим режимом і покривджені й ті, що самі инчих кривдили, були „всі рівні“. Через те всі, хто був покараний раніш за антиморальні, протигромадські, а тому й протисоціялістичні вчинки, всі „уголовні“ злочинці під час революції підняли голову й виступили в ролі борців з старим режимом за понесені від нього (хоч і цілком заслужені) кари. **І провідники соціялістичної революції, большевики, не тільки не відріжнили їх від справжніх борців за волю, не тільки не сказали їм „геть“, а навіть свідомо прилучили їх до себе, як революційну силу.** Вся ж їх революційність походила лише з невдоволення на те, що за грабунки, злодійства, насильства, убивства і т. ин. при старому режимі існувала кара, якої вони не хотіли відбувати. В новому режимі вони такої кари не хотіли бачити. Вони добивалися, щоб новий режим дав їм волю красти, грабити й убивати людей.

Коли такий елемент прилучився до боротьби за соціялізм і в загальній юрбі здобув право законодавства, тоб-то: здобув можливість не тільки виявляти, а й диктувати комусь свою волю, то не дивно, що при масовій несвідомості селянства й робітництва він опинився на чільних

місцях революції й надав їй того кольору, який характеризується тим, що під соціялістичними назвами й декретами наркомів розвинулося буйне хамство, яке геть зрадило й стоптало соціялістичний рух.

Голота. Московські большевики цілком забули характеристику ролі люмпен-пролетаріяту в революції, зроблену основоположником комунізму Фр. Енгельсом, іменем якого большевики так люблять вимахувати перед юрбою для прикриття своєї політики. А Енгельс сказав дословно от що: ,,пролетарська голота, ця збіранина упавших елементів усіх кляс, що ростаборюються по великих містах, це найгірший з усіх союзників. Ця голота є абсолютно продажна і абсолютно нахабна. Коли французькі робітники при кожній революції писали ,,Смерть злочинцям" і де-яких навіть розстрілювали, то це ділялось не з одушевління до власности, а тільки в слушнім розумінню того, що перше всього треба спекатися цієї банди. Кожний провідник робітників, що вживає цю голоту за свою гвардію, або на неї спірається, стає вже через те саме зрадником руху.

Перед селянською війною плебейська опозиція виступила в політичних боротьбах не як партія, а тільки як галасливий, скорий до грабунків і продажний за скілька бочок вина хвіст міщанської опозиції". (Фр. Енгельс, Німецька селянська війна, Вид. ,,Знаття то Сила" р. 1920 ст. 24.)

Тому не дивно, що московські большевики, маючи за союзника люмпен-пролетарську го-

лоту, зрадили дійсному робітничому рухові й утворили замість нього хамське свавільство.

Ми не будемо звертати увагу на дрібне загальне хамство, по якому лайка, неввічливість, галасливе перебивання промов инчих, розвалювання в кріслах, влаження з брудними чобітьми в чужу хату, неохайність, замурзаність, обдертість і т. и. вважалися законними ознаками демократизму й соціялізму.

Переоцінка селянсько-робітницьких здібностей.

Ми спинимося на значніших проявах хамства. Воно почалося з того часу, як основою революційного світогляду взято було не наукові підвалини соціялізму, не досвід культури, не світогляд соціялістичної інтелігенції, а своєрідний московський „бланкізм“, озброєний методами царського абсолютизму і спертий на стихійні бажання темної та напівтемної пролетарської маси. **Коли всі бажання й погляди навіть неосвіченого московського та українського робітництва й селянства з тактичних мотивів взято було за закон громадського руху, то не дивно, що рух той пішов культурно не вгору, а вниз.**

Правда, що робітники й селяне, як найбідніший і найбільш скривджений елемент, справді найбільше потрібували зміни ладу, потрібували найбільшої уваги до себе, до свого життя. Але це не означало, що вони найкраще знають, який лад для них найкращий і як його запровадити. Хворий, звичайно, найдужче відчуває свою хворість, найдужче бажає видужати, але це не означає що він знає, якими ліками і як можна вигоїтися.

Соціялізм вимагає, аби кожного покривдженого визволяти зпід кривди, але це не означає, що кожного, хто був покривджений, неодмінно треба зробити керовником нового життя. З того, що темні селяне й робітники найбільше терплять від капіталізму, не виходить, що за нового ладу кожен з них повинен правити життям, як йому в голову спаде.

Коли людина терпить, то її треба звільнити від терпіння й дати змогу одпочити. Однак не можна за терпіння садовити всякого в законодавці, бо для законодавства треба не терпіння, а знання й уміння. Розуміється, несправедливо, що темні селяне й робітники несуть на собі найбільші тягарі життя, але це не означає, що для справедливости треба життя зробить тільки таким, як його уявляють собі навіть темні селяне й робітники. Перше всього, селяне й робітники, серед яких багато темних і неосвічених, навіть при добрій волі й бажанні не знають, які форми життя найкращі, а друге: коли вони у всьому мірою мають лише свій смак, вузько-особистий інтерес, егоїзм, то це виразно перешкаджає вишуканню добрих форм громадського (соціялістичного) життя. **Треба памятати, що як серед інтелігентів, так і серед робітництва є всякі люде.** Як не можна всякого інтелігента вважати за порядну й розумну людину, таксамо не треба всякого робітника робити законодавцем праці. Особливо памятаючи, що багато робітників і селян не мають до того ані знання, ані хисту просто тому, що їх не вчили.

Валячи насильства капіталізму й сваволь-ства освічених хижаків, не треба безглуздо

кидатися в обоготворіння мужика й робітника; не треба приписувати їм того, чого вони не мають, бо всякий чоловік є чоловік. Як серед інтелігентних капіталістів є звірі, так і серед селян та робітників їх не бракує, а тим більше не бракує людей неосвічених, нездатних до громадської праці. Із бувших поневолених, як і зо всяких инчих, треба робити законодавцями лише тих, хто має для того певні здібности й знає життя, а не всіх гуртом. Коли ж пролетаря роблять законодавцем тільки за те, що він пролетарій, хоч він до того зовсім нездатний, то цим самим псують громадську справу, псують справу визволення людства. **Коли бажання й міркування пролетаря взято було за закон російської й української революції через те тільки, що пролетаріят, як найбідніший, найдужче потрібував зміни ладу, то революція зійшла на манівці.** Пролетарські та люмпен-пролетарські (босяцькі) маси, ставши законодавцями, замінили волю трудового народу (робочої кляси) волею самого пролетаріяту, а пролетаріят — комуністичною партією. Тим самим рух трудового народу звівся до вузько-егоїстичного руху невеликої купки випадкових людців.

Хамстві мас і провідників.

В процесі революції хамство виявилося з двох боків. З одного боку темний неорганізований елемент пролетаріяту, за ради власних інтересів запобігаючи ласки комуністів, дбаючи лише про себе, зрікся й одсунув на бік інтереси більшости людства та всієї робочої кляси (трудового селянства, трудової інтелігенції й робітництва), а з другого — боль-

шевицькі провідники, за ради захоплення влади, аби купити собі свавільство над народом, розбестили темну юрбу потуранням її егоїстичним інстинктам. Хами від соціялізму, ради своїх хамських інтересів, демагогично визнавали примхи юрби та випадкових зборищ за волю народу, а організовану думку трудового селянства, трудової інтелігенції завзято поборювали, оповістивши все, що тільки стримувало свавільства насильників і прагло справжнього соціялізму, контр-революцією. З тих причин сталося так, що певна **частина революційної маси вважала народніми інтересами не те, що справді було інтересом трудового народу, а те, що їй особисто в ту хвилю було бажаним.** Роботою для народнього добра вважали не шукання правди, працю й боротьбу во імя міцних довготревалих підвалин добробуту трудящих, а задоволення хвилевих сьогоднішніх егоїстичних бажань юрби.

Коли юрба громила панські маєтки й роскрадала, що попало, для задоволення егоїстичних намірів кожного окремого учасника юрби, хами від соціялізму називали це роботою для народнього добра; свідомих же робітників та селян, які всовіщали юрбу зберегти народнє добро для спільного, розумного, громадського користування — називали контр-революціонерами й оборонцями буржуазії.

Розуміється, що ті члени сільського ревкому, які грабили панські будинки без постанови на це громади, робили це не з волі народу, і не для його добра, і не во імя соціялізму, а лише із своєї хамської натури, лише

для її задоволення. І всякий соціяліст мусів би це заплямувати, як підлий злочин проти народу. Але большевики, запобігаючи ласки юрби, потураючи її хамству, натягли на оті індивідуальні грабіжницькі, антисоціялістичні вчинки покривало соціялістичности.

Одначе, хамським способом, на хамських засадах не можна збудувати соціялізму.

Тепер це особливо видко, коли виявилося, що від погромів поміщицьких господарств найбільше виграли дуки, які найбільше грабували чужі маєтки і все нахапане з господарського знаряддя припасували до своїх господарств, а біднота, не маючи до чого все те припасувати, мусила десь його або викинути, або знищити, або віддати сусідам-дукам, — і як була без нічого, так і залишилася з голими руками.

Де хамство, там нема соціялізму.

Світогляд юрби.

Соціялізм будується не потуранням егоїзмові юрби, випадковому зборищу людей, задоволенням бажань окремої особи, села, закутку і т. и., а працею, організацією, вихованням, боротьбою та великими жертвами, як окремих осіб, так і цілого громадянства. Большевицькі провідники соціялізму не захотіли з цим рахуватися і не спромоглися піднятися над юрбою та потягти її за собою. Навпаки — вони занадто самі впали до неї, пішли услід за нею. Вони дали волю світоглядові напівосвіченої, а то й зовсім темної робочої маси, а вимоги соціялістичної науки одкинули.

При такому становищі не дивно, що революційна юрба не могла собі уявити ідеалу людської рівности иначе, як тільки так, щоб всі люде нічим не відріжнялися від темних робітників. Юрба бідкалася не про те, щоб підняти робітників на один рівень з культурнішими особами людства, а про те, щоб ніхто не піднявся понад її неосвіченістю. Вона змагалася не до того, щоб самій прирівнятися до людей, вищих культурою, а до того, щоб культурних людей пригнути до себе: „позбивати головки квіткам, які вистромились над травкою“ — кажучи словами большевицьких агітаторів.

Для рівности в соціяльнім житті юрба не допомагала бідному — немаючому здобути маєтки і стати маючим, а навпаки: маючого робила немаючим. Вона не одягала голого, а роздягала одягненого і т. д.

Коли темний пролетаріят із несвідомих заздрощів лютився на професорів, артистів, учителів за білі руки, то це ще сяк-так можна було зрозуміти. Але потурання цим лютощам з боку большевицьких провідників нічим не можна пояснити, опріч хамської демагогії. Вони не тільки не розтлумачували темному робітництву й селянству необхідности культури та поділу праці, не тільки не заохочували їх самих культурно дійти до того, щоб жити не лише з фізичної праці, а й з розумової, а самі поперед них демагогично гукали на всіх представників культурної праці: „геть буржуїв проклятих“.

Від того в буржуях опинилися навіть наукові провідники соціялізму. А темне робітництво, підтримане в своїй несвідомій злості з

боку хамів від соціялізму, гукало: „геть університети, геть науку, бо то буржуазна вигадка!“

Професорів, учителів розстрілювали сотнями тільки за те, що вони були людьми не фізичної праці, а тому — „прихвостні буржуазії“. Професори й учителі мусили кидати свою професійну працю й переходити в лави фізично працюючого пролетаріяту. Від того культура не розвивалася, а спадала. Большевицький режим, який прикривався соціялізмом, замість того, щоб виховувати неосвічених людей на культурних, змусив культурних людей перейти на становище неосвічених. Большевицький світогляд вирівняв людей по лінії не вищої культури, до чого стремить соціялізм, а по лінії неосвіченої юрби і хамства.

З тих причин витворилися такі дикі погляди на рівність, при яких Шевченко й Стецько з Гончарівки трактуються, як рівні один одному.

Хамська рівність. Соціялізм, висуваючи повагу до громади, разом з тим домагається найповнішої пошани до індивідуальних особистостей людини, до її таланту, здібностей і т. п. Шануючи громаду, він шанує й кожного її члена, допомагає розвиткові його особливостей і цінить його по особливостях та заслугах і т. и. Хамство ж, творячи громаду, хоче нею нівелювати все людство, втопити в юрбі індивідуальність, щоб своє особисте неуцтво заховати в гуртовій темноті. Воно прирівнює геніїв до дурнів і трактує їх, як рівноцінні одиниці людства. Рівність соціялістичну, тоб-то: необхідність утворення в соціялістичному житті рівних прав і умов для існування й

розвитку всіх індивідуумів, при яких Стецько мав би однакові об'єктивні зовнішні обставини для розвитку своїх здібностей до такої міри, як вони розвинулись у Шевченка; таку рівність, рівність прав і умов для існування, хами замінили рівністю самих людей, забувши про те, що людські індивідууми від природи вже не є рівні: одні більш талановиті, другі — менше. Соціяльна рівність має на оці створити людям такі рівні умови, в яких би менш талантовитий міг працею над собою удосконалити себе так, щоб дорівнювався більш талановитому. Хами розтлумачили рівність так, що всі люде повинні нічим не відріжнятися від них, хамів, а хто розумніший за них, чесніший, більш освічений — той „буржуй".

Соціялістична рівність полягає не в тім, щоб Шевченко й Стецько отримували від соціялістичного уряду рівні пайки, а щоб Шевченко й Стецько мали рівні умови виявляти й удосконалювати свої здібности, щоб ніщо зовні не перешкоджувало Стецькові удосконалюватися до Шевченка, щоб кожен з них мав рівні можливости задовольнити свої потреби по мірі власного їх усвідомлення та власної праці. Обділювання ж Шевченка й Стецька рівним пайком зовсім не рівняє їх, а обмежує Шевченка.

Рівність повинна виявлятися не в рівності фунтів, аршин, штук і т. п., а в рівності відсотку задоволення існуючих у людей потреб. Коли в Стецька є потреба тільки їсти й спати, а у Шевченка, опріч того, читати, писати, малювати, співати, учитись, мислити й т. и., то глупо було б і Стецькові й Шевченкові уділяти однакову

міру річей для задоволення їхніх потреб, бо коли мірою рівности взяти потреби Стецька й дати обом тільки їжу й спання, то Шевченко буде скривджений і поневолений, а коли взяти мірою Шевченка, то книжки, ноти, фарби й т. и. будуть зайвими для Стецька. Опріч того, Стецькові, скажемо, треба три фунти хліба на день, а Шевченкові, можливо, лише півтора. Коли б обом дати рівно по два, то один буде голодним, а в другого решта залишиться дурно. Тому рівність у задоволенню людських потреб мусить існувати не в рівності міри, а в рівності відсотку задоволення потреб. Коли Стецькові треба три фунти хліба на день, а Шевченкові півтора, то обом належить видати рівний відсоток їхньої потреби; коли можна 100%, то першому 3, а другому півтора; коли лише — 50%, то першому — півтора а другому — три четвертини і т. д.

Коли є 10, 20 Шевченків, то засоби писання, читання, малювання й т. и. роспреділювати між ними також у відсотковому відношенню, відповідно того, хто з них скільки потрібує. Але глупо для рівности відібрати книжки в Шевченка й віддати їх неграмотному Стецькові, аби тільки в обох була рівна кількість; злочинно відбирати піяніно в музики й віддавати сільському дядькові, щоб його Параска мала на чім у свято барабанить.

Рівність не в тому, щоб швець і мистець отримували рівну платню на день, рівний пайок, рівні річі для задоволення потреб, а в тім, щоб швець і мистець мали рівні умови для задоволення потреб; в тім, щоб швець і мистець мали

рівні права й можливости розвивати й виявляти свої здібности та, відповідно їх, користуватися нарівні з другими (у відсотковому значінню) тим, що дає життя; рівність полягає в тім, щоб ніщо, опріч природніх здібностей чи нездібностей, не заважало мистцеві підніматися на найвищі верховини культури, а шевцеві виховуватись на мистця й разом з ним досягати тих самих верховин.

Коли ж людей рівняти пайком, то швець ніколи не стане мистцем, а мистець не тільки не досягне верховини культури, а впаде на один рівень з шевцем.

Соціялістичний ідеал рівности стоїть не внизу, на сьогоднішньому культурному стані юрби, а вгорі, в перспективі безмежного поступу. Він вимагає підніматися до нього, йти вперед, а не спускатися до низу. Тому соціяліст ніколи не може рівнятися на юрбу, а завше повинен підтягати її до себе, йти вперед неї, вести її за собою, боротися з її тупістю й глупотою.

Соціялістичний колкетивізм.

Соціялізм стремить до об'єднання людських індивідуумів у колективи во імя спільних інтересів тих індивідуумів. Єднаючи людей в громади, соціялізм не обмежує їхньої індивідуальности, а, гуртуючи їх коло спільних справ і звязуючи їх в тих справах певними нормами, дає простір кожній індивідуальності поза межами загально визнаних обовязків, в установленню яких беруть участь рівну всі індивідууми, робити все відповідно волі й здібності кожного індивідуума, аби лише та воля не шкодила громадським інтересам більшости людства.

Соціялістичний колектив має на меті об'єднанням своїх членів створити корисну для їх усіх силу, яка б їх підтримувала й допомагала їм підніматися вище, але не обмежувала й не пригнічувала їх.

Соціялістичні колективи, звязуючи людей по охоті в спільних справах певним мінімумом спільного ділання, дають їм повну волю у всьому тому, чим вони відріжняються один від другого. Мистецькі, наприклад, товариства не забороняють своїм членам вибірати теми й способи їх опрацьовування по волі членів, виробничі — не забороняють виробляти своїм членам щось поза товариством, коли ті члени виконали свої мінімуми щодо товариства й т. п.

Соціялістичні колективи звязують людей тільки в тому, що є у них у всіх спільне, рівне, однакове; у всьому ж, що не вкладається в межі однаковости й спільности, дають повну волю.

Систему соціялістичних колективів треба уявляти собі так: є, скажемо, сто малярів; всі вони об'єднуються в малярський колектив, а 30 серед них мають такі здібности (кращі або гірші), яких решта не має; тому ті 30 мають право об'єднуватися для спільних студій в окрему групу, аби задовольнити тільки ті особливости, які є в тих 30, а немає в инчих. Серед 30-ти може бути 16, які відріжняються від инчих 14; їм є рація закласти свою групу. А серед 16-ти є 3—5 осіб, які мають здібности цілком індивідуальні. Таким чином виходить, що сто чоловік можуть бути звязані трьома колективами, збудованими концентрично, і все

таки залишаться 3—5 одиниць, які в деяких справах мусять бути цілком індивідуальними.

Перший колектив об'єднає сили всіх ста чоловік, але тільки в спільних їм усім бажаннях і посильних для них справах; другий об'єднає тільки 30 в тих справах, які вже решті не є потрібні, незручні або непосильні; третій об'єднає 16, знов таки тільки в тих справах, які не бажані, не потрібні, не посильні инчим 14 із тридцяти, і нарешті, поверх всього цього у 3—5 осіб залишаться ще такі здібности, потреби й сили, які в кожного з них цілком індивідуальні, до инчих не подібні, а тому спілкуватися їм у цих здібностях, потребах і силах немає з ким. Вони мусять залишатися в цих особливостях одинокими, мусять самі по своїй волі й міркуванню їх виявляти. Ні перший колектив із ста, ні другий з 30, ні третій з 16 не мають права керувати особливостями тих 3—5 осіб, бо вони самі тих особливостей не мають. Особливости 3—5 є тільки індивідуальні.

Ці 3—5 осіб мусять підлягати колективові із ста, тільки в тих справах, в яких вони мають спільність і рівність зо всіма ста малярами; колективові 30-ти тільки в тих справах, в яких вони спільні й рівні з 30; колективові 16 — в справах спільних з ними, але в тих справах, в яких вони не спільні ні з 100, ні з 30, ні з 16, в яких вони одміняються чи висшістю, чи низшістю, здібністю чи нездібністю від инчих, — в тих справах вони цілком індивідуальні. Тут їм повна воля. Розуміється постільки, поскільки вони не шкодять громаді.

Система соціялістичного визвольного колективізму не звязує нікого в тому, чим він не спільний, не рівний, не однаковий з другими, а, звязуючи в спільному й рівному й об'єднуючи всіх, має на меті не обмежовувати, а скріпляти те, що спільне, не перешкаджаючи й не зачіпаючи того, що не спільне, раз воно тільки не шкодить инчим.

Хамський колективізм. Зовсім навпаки зрозуміли колективізм хами. Вони поставили метою колективу не допускати, щоб люде з більшими здібностями, ніж юрба, піднімалися над нею.

Хамство поставило ідеалом колективу обмеження творчих одиниць, що піднімаються над загальним рівнем, та пригнічення їх до рівня юрби. Воно поставило обовязком колективу „збивати головки квіткам, що вистромляються над травою", не розуміючи, що без квіток не може бути трави. Не тільки високі вчені та професори, а навіть сільські вчителі та волосні писарі й писарчуки трактувалися цими колективами за буржуїв лише через те, що жили не з фізичної, а з інтелігентної або півінтелігентної праці. Хамські колективи підносили своїм ідеалом тільки фізичну працю, а всяку інтелектуальну творчість зачисляли до буржуазних вигадок. Натурально, що цим касувалися всякі підстави культурного поступу й давався простір росповсюдженню хамства.

Коли письменник і артист не мають змоги вільно працювати по своєму фахові (бо зачислюються за те в буржуї й ставляться „к стенке"); коли вони своїм талантом не мають змоги

викрити, осміяти, зганьбити, заплямувати людські помилки, глупоту, підлоту й злочинства; коли творчий розмах чистого мистецтва й науки не вільні дати од коша людській глупоті й егоїзмові — то над усім розсідається хам.

Хамський колектив не може терпіти серед себе людей високої культури. Відчуваючи завше їхню культурну висшість, хами силою своєї більшости примушують культурних людей чинити їхню хамську волю: „от, мовляв, знай: не задавайся! Хоч ти й культурніший, але ми дужчі й зробимо своє“.

Коли хам помічає, що людська думка загрожує його пануванню, він силою одмежовує від свого колективу людяний елемент і силою змушує його коритися собі. Так большевізм зробив з усіма тими, хто не погоджувався на його політику: трудовою інтелігенцією, трудовим селянством і робітниками.

Соціялізм під робочою клясою розуміє всіх, хто живе з праці: робітників, селян, трудову інтелігенцію. Хам, який розсівся в російській та українській революції, коли побачив, що інтелігенція не хоче йому потурати, спершу викинув з робочої кляси інтелігенцію, а потім і трудове селянство, яке інтуїтивно відмежувалося від хамських заходів. Хам залишив в робочій клясі тільки певні елементи пролетаріяту. Коли ж і серед пролетаріяту виявилися чесні й свідомі люде, які почали давати хамству од коша, то він і їх викинув з свого колективу, запершись у рямцях комуністичної партії.

І комуністична партія в Росії та на Україні перетворилася в пристановище хамства.

Соціялістична партія складається з людей однакового світогляду з метою спільної праці для добра народу, для заведення того ладу, який їм уважається найкращим. Хами ж гуртуються лише для того, щоб спільними силами захоплювати неналежне їм добро для власного вжитку. Для хамів партія—не спілка працьовників і борців за народню справу, а дійна корова, яка повинна давати лише молоко; для них партія це банда змовців для легкого ограбування народньої скарбниці. **Соціялістична партія, коли змагається за владу, то лише з тією метою, щоб за її допомогою зробити потрібні зміни життя в інтересах народнього добра. Влада, як ціль, соціяліста не цікавить: вона йому потрібна лише, як тимчасовий засіб. Хам же стремить до влади во імя самої влади, во імя особистих вигод, які дає влада, во імя використання її для власної поживи.**

Теза, „що кожна партія мусить стреміти до влади", возведена хамами в закон самого існування партії. Коли, мовляв, до влади не стреміти, то партії не треба. Партія у них існує лише для того, щоб стреміти до влади. Таке хамське тлумачення потреби партії й її стремління до влади особливо популярне серед усіх неосвічених мас. Воно ж стало основою діяльности большевиків. Під впливом большевицьких агітаторів юрба полізла в комуністичну партію виключно для того, щоб здобути владу для вільного виявлення свого хамства. **Злодії, конокради, убивці полізли в комуністи не для того, щоб переводити комунізм, а для того, щоб, здобувши владу, красти, убивати й грабити**

безборонно. І комуністи від них не відвернулися. Не піднялися над юрбою, а потурали їй... бо самі бачили, що без примусу народ їм, хамам від комунізму, влади не дасть. Для переведення ж хамського примусу над народом комуністам потрібні були такі „товариші“, які б не мали нічого спільного з почуттям етики, напр.: конокради, зломщики, убивці й т. и., і комуністи пустили їх в свою партію, щоб разом з ними їхніми руками здобувати собі владу...

З того сталося, що всяка наволоч полізла у компартію, все хамство сунуло до влади. Чередник пішов у голови сільського ревкому не тому, що він був здатний для того, а тому, що мав найбільше нахабства виявляти своє хамство. Він пішов не для того, щоб запровадити кращий, соціялістичний лад, бо він про той лад жадного поняття не мав, а лише для того, щоб, мовляв циган, украсти сто карбованців і втікти. Хам поліз в „совєти“ не для роботи, а лише за поживою, за хабарями, для скарбокрадства.

Коли чесний соціялістичний елемент запротестував проти того хамства, той елемент було вигнано з громадського життя. Хами ж злочинні переплуталися з хамами несвідомими й плазували перед хамами від соціялізму. І вкупі з ними, підпираючи один одного во імя хамської спільности, тримали владу в своїх руках, і влада та, натурально, просякла наскрізь хамством. А хамство, не тільки соціялізму, а найменшого демократизму створити не може, бо кожний демократичний принціп направлений проти хамства.

Через те ми й бачимо, що партія, яка на хамстві збудувала свою владу, хоч як голосно кричала й кричить про соціялізм, про комунізм і т. п., а в дійсності нічого, окрім всесвітнього хамства, створити не спромоглася, і закінчує своє існування хамським плазуванням перед європейським капіталізмом, вимолюючи собі від нього допомогу. Хам, який вчора в гордій позі переможця гукав на ввесь капіталістичний світ — „акули й кровопивці", звивається тепер перед тими акулами й кровопивцями вужем, плазує перед ними й скавулить слинявим ротом про „приятельську поміч європейського капіталізму, яку він радо прийме за всяку ціну", аби тільки влади не позбутися. Хам продає за владу все: своє імя, імя друзів, свої ідеї, ті ідеї, якими він користувався для здобуття популярности в народі, ідеї народнього добра й саме добро народу і весь народ, аби лише йому, хамові, добре жилося.

Розуміється, що хамство існувало не тільки серед комуністичної партії. Революція впхнула хамів у всі партії. Але хам по своїй вдачі може довго затриматися тільки там, де йому потурають; там, де з найменшим зусиллям він може задовольняти свій егоїзм. І за кілька років большевицької влади, хамство, що не хотіло працювати й боротися за добро свого народу, а дбало лише про власні вигоди, зо всіх партій перебралося до большевиків. І не тільки через те, що вони держать владу в руках, а й через те, що вся большевицька ідеологія й психологія потурає хамству. Тому й не диво, що большевицька партія стала зборищем і притул-

ком для хамів зо всіх партій. Там зібралися не тільки ті, що покинули соціялістичні партії, як виявилося, що вони хамству не потурають, а й ті, що завше йшли в перших лавах самодержавства й свавільства.

II.

Воля та соціялістично-правовий лад.

Воля індивідумів та громад. Соціялізм змагається до забезпечення громадянству політичної й економичної волі; він має на оці такий лад, в якім би кожна людина почувала себе рівною з другими, ні від кого незалежною, вільною, як політично, так і економично. Одначе це не означає, що кожна людина матиме право робити так, як їй у голову спаде. Живучи в громаді, кожна людина повинна рахуватися з думками й потребами инчих громадян. Бажаючи й досягаючи собі добра, вона повинна не робити шкоди другим. **Соціялістична воля не означає життя по власному бажанню; навпаки: соціялістична воля є життям по бажанню громади.** Як громада ухвалить, так члени її повинні жити. Хто ж не рахується з волею громади, а робить лише так, як сам хоче, той сваволець. Свавілля ж в громадському житті не може бути, бо громада й має на меті захистити одну людину від свавілля другої, слабшу від дужчої, хитрішої, здібнішої і т. п. **Воля полягає в тім, щоб робити не так, як закортить, а так, як для всеї громади краще, як уся громада дозволяє; а громада дає однаковий дозвіл для всіх своїх членів робити все, що їм**

бажано, коли воно не шкодить инчим членам громади.

Воля громади — воля більшости. При задоволенні людських бажань часто так трапляється, що задоволення одних шкодить другим. В таких випадках сама громада й вирішує, хто має бути задоволений, а хто покривджений. Вирішення завше робиться по одному принціпу: **задоволеною мусить бути більшість, а не меншість.** Для того ж, щоб була задоволеною більшість, меншість повинна скоритися ухвалам більшости, а коли цього не робить, то змушується до того силою або викидається з громади. Через те і в соціялістичній республіці повинні бути органи громадського примусу над меншістю, окремими одиницями; ті органи, які, захищаючи громадську більшість, не допускали б меншости до насильства над більшістю, або її окремими членами, не допускали б свавільства одиниць, робленого во імя задоволення особистих бажань способом шкідливим для других осіб або й усеї громади.

Тим то „встановлення соціяльної республіки, республіки всенародньої праці, держави працюючих, зовсім не означає скасування всяких законів, судів, кар, може часом і не досить справедливих, та инчих сучасних установ примусу, які потрібуються для життя через **неудосконалення людської натури** при всякому правовому порядкові".

В соціялістичній республіці кожен громадянин має **право** на волю, але для того, щоб кожному громадянинові другий його права свавільно не одняв, сама республіка повинна

доглядати й захищати права всіх своїх громадян. Захист права — робить її державою правовою.

,,До того часу, поки буде існувати природня неудосконаленість людських індивідуумів, дотп вони будуть порушувати нормальне життя громадянства, а тому громадянство муситиме реагувати так чи иначе на вчинки своїх окремих членів або й груп, щоб держати їх в порядкові. Хоча думка більшости не завше є правдивою, але инчого способу немає, щоб створити в громадянстві міцну підставу закону; а без закону немислиме само існування громади, бо тоді кожен піде в свій бік і дужчий боротиме слабшого, хитріший довірливішого, через що несправедливости зроблено буде більше, ніж при тім, коли меншість планомірно муситиме підлягати більшості. Отже хоча й при соціялістичному ладові, більшість не завжди правдиво реагуватиме на вчинки й жадання меншости, а все ж таки при пануванні більшости, справедливість та інтереси народу й кожного громадянина забезпечені будуть більше, ніж при пануванні меншости. Для того ж, щоб меншість на свавільничала, **повинні і в соціялістичній республіці бути певні закони, суди й кари, які би примусом змушували кожного громадянина виконувати волю всього громадянства й шанувати права кожного окремого громадянина на волю.**

III.

Право на конфіскацію громадських засобів виробництва.

Поворот украденого.

Для того, щоб скасувати визискування, необхідно всі засоби **громадського** виробництва, тоб-то виробництва для громадянства, а не для себе самого, передати в громадські руки. „Які б не були **громадські** засоби виробництва, але раз вони громадські, тоб-то: коли ними виробляються річі для громадянства, то вони повинні належати громадянству, а не приватним особам, в який би спосіб вони до тих осіб не попали.

Прудон сказав: „власність є крадіжка". Краще було б сказати: „крадене", яке мусить бути повернено господареві без жадних розмов, як тільки він роспізнає належне йому добро, бо таке азбучне розуміння про справедливість існує по законах всього світу, навіть в архіконсервативних державах.

Візьмемо такий приклад: у селянина вкрали коня. Роздобувши відповідне посвідчення від влади з описом коневих прикмет, рушає сердечний шукати по світу вкрадене. Тимчасом спритний конокрад, знюхавшись з цілою бандою всяких переховувачів та підсобників, жене коня десь далеко на ярмарок і збуває його там

довірливому, цілком може чесному покупцеві, селянинові чи кому инчому. Злодій продавець і чесний покупець ідуть в поліцію, до контори, засвідчують продаж, злодій передає покупцеві коня, потрібне посвідчення (розуміється сфальшоване), одбірає гроші, — і тільки й бачили його. Чесний покупець перепродує коня другому, той третьому і т. д. Тимчасом надходить господарь коня й упізнає його може вже в десятих чи двадцятих руках. **Він подає посвідчення про кражу з описом прикмет украденого коня і за допомогою влади одбірає його назад без жадного викупу,** а чесний покупець залишається ні в сих, ні в тих. І дуже радий, коли його не зарахують до злодіїв і не посадять до холодної. Про повернення йому грошей нема й мови: не купуй краденого! — Не знав? Треба бути обережним.

Так само треба зробити і з украденим громадським добром, громадською власністю, зо всіма громадськими засобами виробництва. Їх треба негайно одібрати, в чиїх би руках вони не були, раз тільки народ упізнає їх, як свої, колись давно вкрадені в нього.

Господарь коня радіє, що знайшов його, а покупець, що нагрівся на купівлі, плачеться. Одначе він знає, що ні по сумлінню, ні по закону не має права вимагати **нагороди** за коня від справжнього господаря. Знає й мовчить. А проте не буває випадку, щоб господарь, на радощах, не закотив поли, не розвязав свого заялозеного гаманця тай не сунув у руку засмученому покупцеві хоч чого небудь. І тільки хиба коли дуже бідний господарь або дуже

не довіряє покупцеві, то справа кінчається лише на тім, що щасливий і нещасливий, один з радощів, а другий з горя, вип'ють укупі пів ока, а то й око горілки на людях при свідках, і неодмінно — такий уже звичай — за рахунок щасливого господаря, що знайшов свою пропажу.

Але в цих випадках, як би не закінчилась драма (пів оком чи досить значною сумою), ні обом противникам, ні стороннім свідкам і в голову не спадає рахувати **великодушність** щасливого господаря за **обовязковий викуп** впізнаного коня або **відплату** потерпілому.

Инча справа, коли чесний покупець тільки що підкував коня, або замість схудлої шкапи повертає вже господареві одгодованого коня, тоб-то: коли працею покупця зроблено яке небудь поліпшення краденого. В таких випадках може виникнути справа віддячення покупцеві за зроблені на поліпшення страти.

Поворот украденого громадянству.

На підставах вищезазначеного, як з погляду громадської справедливости, так і юридичної та економичної, одібрання громадських засобів виробництва, або як кажуть часом — **,,експропріяція експропріяторів" повинна бути переведена, безперечно, в формі конфіскати, тоб-то: без жадного викупу.**

Перше, ніж говорити про ,,вищу справедливість" та ,,великодушність" до експлоататорів і дармоїдів, про співчуття до їхнього критичного становища, треба наперед одверто визнати, як безсуперечну істину (пригадайте краденого коня), абсолютне право громадянства на своє

власне добро та безумовну необхідність скасувати історичну несправедливість відносно обездоленої маси **працюючої більшости, робітничої кляси.**

А коли мова зайде про простий вибір між віковою несправедливістю **до більшости** й буцімто несправедливістю до меншости, то всі наперед знають, що основний принціп демократії неодмінно вирішить справу на користь **більшости.** От тоді-то привілейовані кляси землевласників та капіталістів несподівано роблять дугу на 120° і нападають на демократію з другого боку: вони, як анархісти, але з инчих причин і мотивів, домагаються негайного заведення абсолютної, **ідеальної** справедливости, нарікаючи небезпідставно на те, що демократичне рішення **по більшості голосів** занадто грубе, утилітарне й вузько-практичне, бо правда, мовляв, не завше на боці більшости; треба, мовляв, заводити або ідеальну справедливість або залишити все по старому.

Коли взяти за аналогію приклад з краденим конем і мати собі його в думці, то він допомагає нам правдиво **юридично** вирішити справу експропріяції громадських засобів виробництва. Коли народ впізнає в капіталістів свою власність і почне її одбірати, справа не обійдеться без трагичних сутичок. Землевласники й капіталісти опиняться при „сумному інтересі", але все, на що вони мають право рахувати, це на „жалісність" та „вищу справедливість" щасливого громадянства, яке приступить до користування своїм давно вкраденим добром. **Тут не може бути й мови ні про обовязковий викуп, ні**

про обовязкову віддяку потерпілим дармоїдам та їхнім нащадкам, виключаючи ті випадки й ту долю громадської власности, до якої прикладено особисту працю останнього приватного власника.

В сфері громадського господарства, де всі учасники його є **необхідними** членами-кооператорами або співробітниками, единою міркою справедливости повинна бути **тільки праця.** Милосердя, доброчинність, „любов до ближнього“ або „дальнього“, гуманність і т. п. — все то з'явища не **економичного, а політичного** характеру, і тому при установленні справедливости в громадському господарстві їх брати на увагу не можна: їхнє місце в громадській політиці, в сфері духовних, розумових і моральних відносин між людьми. Але оці дві сфери: „громадянство“ і „громадське господарство“, **політичні й економичні** відносини між людьми переплутувати не варто, хоча вони й уявляють собою два боки тієї самої монети“.

Поворот землі громадянству. „Земля, як дар природи і вселюдська спадщина, мається в обмеженій кількості, а тому дає монополістам-землевласникам ренту, яка що далі все збільшується, без жадної з їхнього боку праці. Все це народ бачить, знає і відчуває, а тому гадає, що землю треба визволити з кріпацтва од поміщиків без жадного викупу, як уже визволено людей, що раніш були панськими кріпаками. Був час, коли пани володіли людьми, як тепер землею: продавали, купували, міняли на собак, коней й т. п. Коли ж народ у більшості **роспізнав** живу душу в

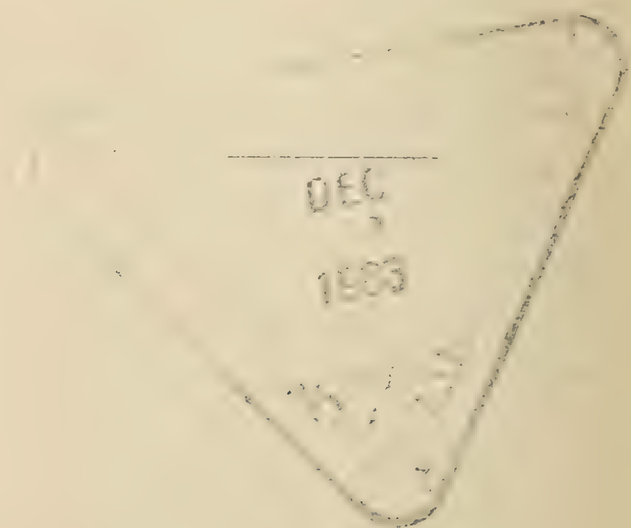
кріпакові, роспізнав, що душі пограбовано поміщицькими прадідами й силою обернуто у власність, то відняв од поміщиків пограбоване народнє добро, живих людей, експропріював їх у поміщиків без жадної оплати й повернув громадянству. Отак, як одібрано від поміщиків кріпаків, так само повинно бути одібрано й землю, бо вона так само захоплена від громадянства поміщицькими прадідами силою й є добром громадянства, а не поміщиків. **Земля, вселюдське добро, повинна бути одібрана від поміщиків і передана своєму справжньому господареві — народові без жадного викупу.** А що справедливо для землі, то так само справедливо й для инчих засобів виробництва.“

Чому одібрання землі в поміщиків без викупу є справедливе?

1. Народ, одбіраючи землю від поміщиків, не привласнює собі на неї жадних таких прав яких би він не давав і попереднім її власникам, тоб-то: він не бере її тільки у свою власність, а в спільну власність з попередніми господарями, коли вони захотять працювати на ній.

2. Часто кажуть, що пани-поміщики й капіталісти не винні тому, що їхні батьки залишили їм маєтки, навчили роскішно жити, а не навчили працювати. І коли, мовляв, од такого поміщика чи капіталіста одібрати те, з чого він живе, то він з родиною з голоду помре, бо не вміє працювати. На це можна відповісти: а) коли дармоїди цілі віки змушували народ гинути з голоду, то зовсім не думали про те, що помірати з голоду або тинятися по світу річ неприємна; б) коли поміщики після визволення

селян промарнували свої викупні свідоцтва по закордонах, то не пропали з голоду, а гарненько навчилися заробляти хліб працею; в) після конфіскати земель і засобів виробництва ціле ще покоління поміщиків і капіталістів залишиться в привілейованому стані, як добре освічена інтелігенція, якої потрібуватиме новий лад для всякої техничної праці; г) нове громадянство подбає про те, щоб нездатних до праці примістити в богадільнях або видати їм відповідну пенсію; д) перебування московського й українського поміщицтва після революції на еміграції дало безліч прикладів, як пани-білоручки, не виховані до жадної роботи, опинившись в скрутному становищу, чудово навчалися працювати навіть в цілком чужих і ніколи не гаданих умовах. Отже, працювати завше можна навчитися. А праця дає хліб і инчі спромоги до життя.

Друковано в друкарні К. Ґ. РЕДЕРА, тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦІҐУ.
820323

НОВІ КНИЖКИ.

М. ШАПОВАЛ: Революційний соціялізм. 256 стс

О. МИЦЮК: Як боролося українське селянство
землю. 19 стор.

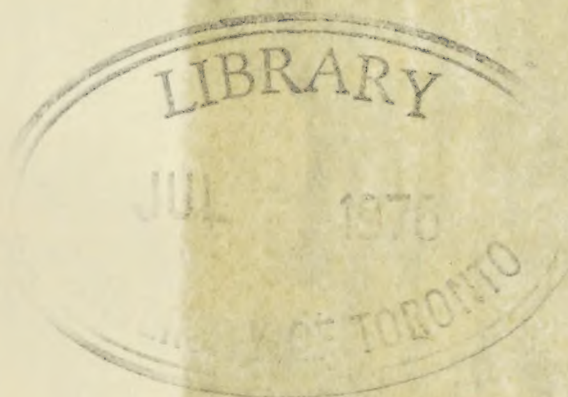
— Індивідуалізм та колективізм українських хліб
робів. 20 стор.

— Всенародне право на землю та промисло
майбутність України. 24 стор.

*

КНИЖКИ Й БРОШУРИ, ВИДАНІ Т-О „ВІЛЬНА СПІЛКА".

1. „ВІЛЬНА СПІЛКА". Збірник статей на гр мадсько-політичні теми.
2. ГР. НАШ: Народня влада на Україні.
3. N. Hryhorijiw: Die Ukraine und Russland.
4. ГР. НАШ: Визволення всіх трудящих. Збірн популярних статей по ідеології народницько (революційного) соціялізму.
5. — Капіталістичний лад.
6. — Громадське господарство.
7. — Визвольні сили в капіталістичній державі.
8. — Способи заведення соціялістичного ладу.
9. — Партія всіх працюючих.
10. — Етика й соціялізм.
11. — Соціялізм, хамство та правовий лад.
12. — Соціялізм, націоналізм та інтернаціоналізм.
13. — Революція й після неї.

LIBRARY
JUL 1976
TORONTO

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 03 07 13 008 1